

Paleografie

DIGITAL HUMANITIES PENTRU SURSELE FILOSOFICE MEDIEVALE

10. Aparatul critic

conf. dr. Mihai MAGA

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Masteratul de Filosofie Antică și Medievală

semestrul II, 2020–2021

HME2415/10

<https://www.mihaimaga.ro/dh/>

Planul cursului

1.	Componentele aparatului critic	2
2.	Observațiile critice generale	2
3.	Aparatul critic atașat textului	2
3.1.	Aparatul filologic/paleografic	2
3.2.	Aparatul de surse	2
3.3.	Alte tipuri de aparat	3
4.	Exemplu	4

1. Componentele aparatului critic

- elementele generale
 - remarcile critice care privesc întreg textul editat sunt discutate în introducere
- elementele textuale
 - observațiile critice care privesc punctual părți din text sunt prezentate în aparatul critic al textului (ex. note de subsol)
 - aparatul filologic sau paleografic
 - aparatul de surse textuale
 - alte tipuri de aparat

2. Observațiile critice generale

- Editorul trebuie să precizeze informațiile despre text, surse și context în introducere:
 - date
 - atribuire (autor)
 - manuscrise (date, atribuire, descriere fizică, istorie, stema)
 - sursele textului și tradiția
 - principiile editoriale
- Este preferabil ca orice observație repetitivă în text să fie expusă în introducere, nu în aparatul textual (ex. o particularitate a ortografiei sau o greșeală frecventă)
- Toate deciziile editoriale generale trebuie precizate în introducere (ortografia ediției, convențiile de notare, sistemul aparatului critic textual etc.)

3. Aparatul critic atașat textului

- Trebuie să indice clar la ce parte din text se referă
 - rândurile sunt de obicei numerotate
 - notele de subsol indică lema
 - sfârșiturile de coloană sunt marcate în text și în margine
- Trebuie să expună clar și pe scurt observația
 - manuscrisele sunt prescurtate prin sigle
 - observațiile editorului conțin abrevieri convenționale
 - poziția în aparat indică implicit tipul observației
- Deciziile critice ale editorului trebuie clar evidențiate
 - cuvintele corectate sunt marcate în note: *coni.*, *emend.*
 - cuvintele adăugate de editor sunt marcate cu semne specifice: <...>

3.1. Aparatul filologic/paleografic

- Conține descrierea variațiilor textuale și particularitățile fiecărui martor al textului
- Adesea, când sunt multe manuscrise sursă, se renunță la anumite tipuri de observații (ex. greșeli corectate în ms., marginale redundante) și grupurile de manuscrise care au frecvent aceeași lecțiune sunt reprezentate printr-o siglă unică (în cazuri extreme, doar lecțiunile grupurilor sunt redactate)
- Detaliile aparatului paleografic au fost discutate în *Cursul 9*.

3.2. Aparatul de surse

- Textele medievale conțin citate, referințe și preluări implicite din texte anterioare

- Edițiile critice indică în aparat aceste surse textuale folosind edițiile moderne (dacă sunt disponibile) și standardele de citare actuale
 - Deseori în aparat referințele sunt abreviate și textului i se adaugă o bibliografie cu detalii complete ale textelor sursă
- Uneori aparatul de surse este împărțit în mai multe seturi de note: surse explicate, surse implicite, surse biblice etc.
 - sursele explicate sunt cele anunțate de autor în text

☞ *dicit Philosophus ; Augustinus I^o De Trinitate capitulo 3° ; Libro 6, De pe., 'Si episcopus'*

- sursele implicite sunt preluări identificabile din alte texte, dar fără vreo indicație (este rolul editorului să le găsească)
- Indicarea cuvintelor de referință pentru citare se face în aparat prin leme, la fel ca la aparatul filologic

☞ EX: omnes — desiderant] ARIST. *Metaph.* I, 1, 980a21 (A.L. 25.3.2, p. 11, l. 3)

6

3.3. Alte tipuri de aparat

- Aparatul martorilor (*Traditio textus*)
 - Când sunt foarte mulți martori ce transmit fragmentar textul, prezența sau absența textului editat din ei se poate indica într-un aparat separat
- Aparatul comparativ
 - Când textul supraviețuiește în mai multe versiuni (ex. mai multe redactări), una dintre ele este editată ca text principal, iar diferențele celorlalte sunt indicate într-un aparat distinct
- Aparatul explicativ
 - Uneori editorii adaugă comentarii, explicații și observații la text într-un set distinct de note de subsol sau de final

7

4. Exemplu

〈CXLII〉

Isti sunt dies quos observare debetis, quia uestri ad reddendam rationem de eis, quia sicut dicit auctoritas: sicut capillus de capite, ita momentum de tempore non peribit. Item, quia mali, ut caueamus ab eis. Item observanda sunt quia apti ad seminandum.

5 Item quia solutionis debitorum faciende et reformande pacis et impetrande gratie iudicis et assessorum, id est sanctorum et huiusmodi. Dies uero presentes dominice passionis observandi sunt, id est cauendum est in eis a fermento, quia sunt dies azimorum. Fermentum tria habet: acedinem scilicet, uacuitatem et tumiditatem.

10 Que tria tres partes mundi quem Iohannes describit significant: *omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis*, etc. Aceditas que facit omnia desipere post se ad luxuriam pertinet, que facit castitatem et huiusmodi desipere, secundum illud: gustata carne desipit spiritus, sicut econtrario. Vacuitas uero ad

15 auariciam pertinet, que numquam impleri potest quia *sanguissuge due sunt filie* que semper clamant *affer, affer*. Et dic causas quare non implentur, iuxta 〈illud〉: *auarus non implebitur pecunia*, et huiusmodi. Item foraminosi sunt auari sicut fermentum et oriuntur in eis foramina, quia quando habent quod optabant, iterum

20 optant aliud. Tales sunt sicut morbus qui uocatur fistula foraminosi. Et aptari potest hoc clericis prebendosis et usurariis et huiusmodi. Tumiditas autem ad superbiam et eius species pertinet.

CXLII, 11 I Ioh. 2, 16 || 16 Prou. 30, 15 || 17 Eccle. 5, 9

CXLII, 1 Isti – debetis] *Respons. in dom. in Pass.* (HESBERT IV, n° 7013) || 2/3 sicut – peribit] BERNARD., *Serm. de diu.* 1, 8 (p. 79) || 14 gustata – spiritus] cfr BERNARD., *Epist.* III, 3 (p. 285)

Trad. text.: P, f. 58va

CXLII, 1 Dominica ante Ramos Palmarum. G. episcopus parisiensis *rubr.* || 12 desipere] decipere *a.c.* || 16 affer, affer] *scripsi*, aufer, aufer || 17 illud] *suppl. om.* || 20/21 foraminosi] *formaninosi a.c.*

Sfârșitul cursului

8